

Redaktørens forord

Redaktionen beklager, at det foreliggende nummer er forsinket i forhold til normal udgivelseskadence. Til gengæld kan vi oplyse, at de kommende numre er i god gænge, hvorfor vi forventer i løbet af efteråret at indhente forsinkelsen. Vi kan også oplyse om, at to af efterårets udgivelser vil være temanumre, hvor det ene vil omhandle "civilsamfund og frivillighed", og det andet vil omhandle "politisk aktivisme".

Det foreliggende nummer indeholder to artikler af sædvanligt tilsnit skrevet af henholdsvis Anders Petersen og Peter Hervik. Herefter følger et længere review-essay af Heine Andersen, der retter opmærksomhed mod Lene Kochs to bøger om *Racehygiejne i Danmark 1920-56* og *Tvangssterilisation i Danmark 1929-67*, der til sammen udgjorde hendes doktorafhandling fra 2000. Lene Koch tager herefter udfordringen op i en replik til Heine Andersen. Endeligt indeholder nummeret som sædvanlig anmeldelser af sociologisk faglitteratur.

Nærmere bestemt argumenterer *Anders Petersen* i sit bidrag "Omkring diagnosekulturen – depression som seismograf for samtiden" for, at vi lever i en diagnosekultur, hvor ikke blot fagfolk, men også lægmænd og den brede offentlighed benytter psykiatriske diagnoser og kategorier til at forstå psykiske lidelser og forstyrrelser. Der gøres rede for, hvorledes overgangen fra en dynamisk til en diagnostisk psykiatريفorståelse har været med til at bane vejen for den diagnostiske kultur, ligesom det diskuteres, hvorfor den diagnostiske kultur har kunnet internalisere sig i samtiden. Dernæst rettes blikket mod diagnosen depression for at tydeliggøre, hvordan depressionsdiagnosen kan bruges som seismograf for samtiden og afdække, hvilket ideelt selv samtiden efterstræber. Synspunktet er her, at samtidens individer er underlagt et krav om vedvarende selvrealisering, der tilskynder individet til at opbygge et konkurrenceberedskab for hele tiden at kunne stille sig selv i en gunstig position. Den normative selvrealiseringsfordring udkrystalliseres i forventninger om efterstræbelsesværdig handleadfærd i form af fleksibilitet, mobilitet, effektivitet og forandringsparathed. Det antydes afslutningsvis, at de samtidsmæssige rystelser, der opfanges af depressionsdiagnosen, muligvis rammer socialt skævt. Noget kunne tyde på, at mere velstillede lider mere under samtidens krav om vedvarende selvrealisering end mindre velstillede, selvom dette forhold må undersøges nærmere.

Peter Hervik diskuterer i sit bidrag "Race, "race", racialisering, racisme og nyracisme" disse begrebers nærmere indhold og historiske oprindelse. Det er tillige et centralt ærinde i artiklen at tilføre racismebegrebet et praktisk analytisk perspektiv for på dette grundlag at kunne fastslå, hvorvidt en begivenhed eller ytring er racistisk eller har et racistisk islæt i sig. Hervik finder, at for at kunne afgøre om en given handling eller udsagn er udtryk for "racisme",

må tre tæt forbundne elementer underkastes en nærmere undersøgelse. Det må for det første undersøges, om der foreligger en fælles delt grundopfattelse eller fortolkningsramme, hvor en særlig opdeling mellem "dem" og "os" gør sig gældende og fastfryser en antagelse om uforenelighed. For det andet bør en sådan "os-dem"-dikotomisering undersøges nærmere for at blottlægge, hvilke værdiladede relationer, der måtte eksistere mellem udøvere af og ofre for en racistisk handling eller udsagn. Spørgsmålet er her, om forholdet mellem "os" og "dem" eksempelvis udgør en racialisering, en hierarkisering, en underordning, en ringeagt eller en afhumanisering. Det tredje element består i en identifikation af magt eller magtpositioner til, på baggrund af den racialiserede underordning af mennesker og grupper, at kunne påføre disse negative konsekvenser i form af konkret diskrimination. Endeligt diskuterer artiklen "nyracisme" som et nyere fænomen, der bygger på en grundtanke om kultureernes uforenelighed og fremstår som en samtidig proces af inklusion og eksklusion. De borgere, der deler fælles kulturelt grundlag og oprindelse, inkluderes i det nationale fællesskab, mens de kulturelt anderledes ekskluderes. Nationalistiske værdier og samfundets sammenhængskraft bestyrkes ved konstruktion og eksklusion af de "kulturelle andre".

Heine Andersen beskæftiger sig i sit review-essay "Racehygiejne og tvangssterilisation i Danmark", som det fremgår af titlen, også med "race" om end med et ganske andet fokus. Han har, som anført, genlæst historiker Lene Kochs to bøger om "Racehygiejne" og "Tvangssterilisation" og inddrager også andre af hendes senere skrifter om det samme emne. Dette giver Heine Andersen anledning til at genopfriske den del af det moderne Danmarks delvis fortrængte historie, der påbegyndes med, at den danske Rigsdag som det første land i Europa i 1929 vedtager en lov om sterilisation af "abnorme personer, der er anbragt under forsorg...", såfremt det blev anset for "særdeles magtpåliggende for samfundet". Loven blev fulgt op af yderligere lovgivning i 1930'erne, der havde klar baggrund i racehygiejniske ideer og principper og var i kraft helt frem til 1967. Lovgivningen førte til sterilisation af knap 13.000 personer – frivilligt eller underlagt forskellige former for tvang eller pression. Heine Andersens primære ærinde er imidlertid at anskue det danske sterilisationsvæsen og racehygiejniske program i et modernitetsteoretisk perspektiv for at "opsøre resultater og tolkninger der... må udfordre sociologiske modernitetsteoretikere". Heine Andersen føler sig endvidere udfordret af nogle af Lene Kochs senere anstillede betragtninger på sagen, hvor hun sammenstiller datidens tvangssterilisation og moderne reprogenetik med en rehabilitering af den tids danske racehygiejnikere til følge. Heine Andersen er i diskussionen af sagen især optaget af eugenikkens mangelfulde videnskabelige grundlag for at legalisere eugenisk indiceret sterilisation. Der herskede således stor usikkerhed og uenighed om bestemmelsen af åndssvagebegrebet, om åndssvaghedens arvelighed og om eugenisk indikation og effekt, og alligevel blev lovgivningen gennemført af et stort politisk flertal og sterilisationspro-

grammet ført ud i livet. Heine Andersen finder, at hele sagen set med modernitetsteoretiske briller rummer alvorlige udfordringer, idet sagskomplekset indeholder både moderne træk og et åbenbart fravær af andre af modernitetens centrale karakteristika. Dette giver også Heine Andersen anledning til at diskutere racehygiejne i forhold til moralske principper, normer og værdier. Der er en lang række andre temaer på spil, men her skal blot nævnes, at Heine Andersen også går i rette med, hvad han ser som et skifte i Lene Kochs metodologiske position fra en "mistankens hermeneutik" til en "horisontsammensmeltende hermeneutik", hvor han med afsæt hos Habermas forholder sig kritisk til sidstnævnte.

Lene Koch tager udfordringerne op i sin replik "Racehygiejne og modernitetsteori", hvor hun er enig i nogle og uenig i andre af Heine Andersens synspunkter. Lene Koch er selvsagt enig i – og har selv dokumenteret det i datiden erkendte begrænsede videnskabelige grundlag for at legalisere eugenisk indiceret sterilisation, men anfører heroverfor, at hendes ærinde netop og på trods heraf var at rekonstruere et ræsonnement, der gjorde sterilisationsvæsenets virksomhed meningsfuld i datiden. Lene Koch mener endvidere at kunne læse Heine Andersen således, at han ser det moderne som et ideal, som historien kan studeres og måles ud fra og er ikke enig heri. Hun hævder med Latour, at det moderne er præget af fortrængninger og modsigelser, og at idealerne ikke svarer til realiteterne. Hun understreger, at eugenikerne opfattede sig selv som moderne og socialt progressive, men at de i praksis tyede til brug af præmoderne metoder i form af tvang og tilbageholdelse af oplysninger. Det danske sterilisationsvæsen var med et af Latours begreber også et eksempel på en hybrid. Lene Koch forholder sig endvidere til Heine Andersens kritik af hendes ændrede og rehabiliterende syn på den danske racehygiejnes hovedaktører. Hun imødegår her den af moderniteten fødte opfattelse, at eugenikken var uvidenskabelig, totalitær og tvangspræget med det synspunkt, at også moderne reprognetik rummer tvangselementer, at datidens racehygiejne var videnskabeligt forankret, så langt de videnskabelige indsigter rakte på dette tidspunkt, og at det racehygiejniske program havde endog meget bred politisk tilslutning. Lene Koch spidsformulerer synspunktet derhen, at moderniteten måske er totalitær og racehygiejnen helt og aldeles moderne.

Heine Andersen og Lene Koch anfører begge, at de med deres bidrag håber at have givet bolden op til yderligere diskussion af sagen, og *Dansk Sociologi* stiller meget gerne spalteplass til rådighed for en sådan diskussion – god læselyst og god sommer.

Allan Madsen